
Prawa kobiet w okresie okołoporodowym i w porożu

Data publikacji: 1.12.2021 16:48

Każda kobieta, niezależnie od tego czy planuje, spodziewa się, czy też urodziła dziecko, powinna mieć pełną świadomość z przysługujących jej z tego tytułu praw. Niniejszy artykuł ma na celu udzielenie odpowiedzi na podstawowe pytania związane z ciążą i macierzyństwem, jak również z najbardziej bolesnym przeżyciem, jakiego może doświadczyć kobieta – utratą dziecka.

□

Opieka medyczna dla kobiet w okresie ciąży lub porożu nieposiadających ubezpieczenie

Kobiety w ciąży mają prawo do wyjątkowej troski w ramach świadczonej opieki zdrowotnej. Gwarantuje to art. 68 ust. 3 Konstytucji stanowiący, że państwo ma obowiązek objęcia szczególną opieką zdrowotną dzieci, kobiety w ciąży, osoby niepełnosprawne i w podeszłym wieku. Zapis ten konkretyzuje ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Zgodnie z powyższą ustawą **uprawnienie kobiety w ciąży do bezpłatnej opieki zdrowotnej trwa przez cały okres ciąży do zakończenia porożu, czyli przez 6 tygodni od dnia porodu**. Jeżeli pacjentki są nieubezpieczone, świadczenia, które zostały im udzielone, są finansowane z budżetu państwa. Podmioty lecznicze (m.in.: szpitale, przychodnie, poradnie), a także praktyki lekarskie i pielęgniarskie udzielające świadczeń zdrowotnych na podstawie kontraktu z NFZ nie mają prawa pobierać od kobiet opłat za świadczenia, ani odsyłać ich z powodu braku ubezpieczenia.

Program badań prenatalnych

Program badań prenatalnych to rządowy program mający na celu identyfikację ryzyka wystąpienia wad płodu oraz ich diagnostykę we wczesnym okresie ciąży. Dzięki temu możliwe będzie podjęcie leczenia wad jeszcze w okresie życia płodowego. Program umożliwi rodzicom dziecka przygotowanie się do natychmiastowego wdrożenia specjalistycznej opieki po jego narodzeniu.

Program adresowany jest dla kobiet w ciąży spełniających co najmniej jedno z poniższych kryteriów:

- skończone 35 lat (badanie przysługuje w danym roku kalendarzowym, w którym kobieta kończy 35 lat),
- w poprzedniej ciąży wystąpiła aberracja chromosomowa płodu lub dziecka,
- stwierdzono u matki lub ojca dziecka wystąpienie strukturalnych aberracji chromosomowych,
- stwierdzono u matki dziecka znacznie większe ryzyko urodzenia dziecka dotkniętego chorobą uwarunkowaną monogenetycznie lub wieloczynnikową,
- w badaniu USG i/lub badaniach biochemicznych płodu stwierdzono nieprawidłowości wskazujące na zwiększone ryzyko aberracji chromosomowej, lub wady płodu.

Urlop macierzyński i zasiłek macierzyński

Zgodnie z Kodeksem pracy pracownicy przysługuje urlop macierzyński w wymiarze:

- 1) 20 tygodni - w przypadku urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie;
- 2) 31 tygodni - w przypadku urodzenia dwojga dzieci przy jednym porodzie;
- 3) 33 tygodni - w przypadku urodzenia trojga dzieci przy jednym porodzie;
- 4) 35 tygodni - w przypadku urodzenia czworga dzieci przy jednym porodzie;

5) 37 tygodni - w przypadku urodzenia pięciorga i więcej dzieci przy jednym porodzie.

Przed przewidywaną datą porodu pracownica może wykorzystać nie więcej niż 6 tygodni urlopu macierzyńskiego.

W razie urodzenia martwego dziecka lub zgonu dziecka przed upływem 8 tygodni życia, pracownicy przysługuje urlop macierzyński w wymiarze 8 tygodni po porodzie, nie krócej jednak niż przez okres 7 dni od dnia zgonu dziecka. Pracownicy, która urodziła więcej niż jedno dziecko przy jednym porodzie, przysługuje w takim przypadku urlop macierzyński w wymiarze stosownym do liczby dzieci pozostałych przy życiu.

W przypadku zgonu dziecka po upływie 8 tygodni życia pracownica zachowuje prawo do urlopu macierzyńskiego przez okres 7 dni od dnia zgonu dziecka. Pracownicy, która urodziła więcej niż jedno dziecko przy jednym porodzie, przysługuje w takim przypadku urlop macierzyński w wymiarze stosownym do liczby dzieci pozostałych przy życiu, nie krócej jednak niż przez okres 7 dni od dnia zgonu dziecka.

Po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego albo zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający okresowi urlopu macierzyńskiego pracownik ma prawo do urlopu rodzicielskiego w wymiarze do:

1) 32 tygodni - w przypadku urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie,

2) 34 tygodni - w przypadku urodzenia dwojga lub więcej dzieci przy jednym porodzie.

Urlop rodzicielski przysługuje łącznie obojgu rodzicom dziecka.

Urlop rodzicielski jest udzielany jednorazowo albo w częściach nie później niż do zakończenia roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy 6 rok życia. Urlop rodzicielski jest udzielany bezpośrednio po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego albo zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający okresowi urlopu macierzyńskiego, nie więcej niż w 4 częściach, przypadających bezpośrednio jedna po drugiej albo bezpośrednio po wykorzystaniu zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający części urlopu rodzicielskiego, w wymiarze wielokrotności tygodnia. Urlop rodzicielski jest udzielany na pisemny wniosek pracownika, składany w terminie nie krótszym niż 21 dni przed rozpoczęciem korzystania z urlopu.

Zasiłek macierzyński za okres ustalony przepisami Kodeksu pracy jako okres urlopu macierzyńskiego, urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego oraz urlopu ojcowskiego, przysługuje w wysokości 100% podstawy wymiaru zasiłku.

Zasiłek macierzyński za okres ustalony przepisami Kodeksu pracy jako okres urlopu rodzicielskiego przysługuje w wysokości 100% podstawy wymiaru zasiłku za okres do:

- 6 tygodni urlopu rodzicielskiego – w przypadku urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie oraz w przypadku przyjęcia na wychowanie jednego dziecka;

- 8 tygodni urlopu rodzicielskiego – w przypadku urodzenia przy jednym porodzie dwojga lub więcej dzieci oraz w przypadku równoczesnego przyjęcia na wychowanie dwojga, lub więcej dzieci;

- 3 tygodni urlopu rodzicielskiego – w przypadku przyjęcia na wychowanie dziecka, w przypadku gdy ubezpieczony ma prawo do zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający okresowi urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego w minimalnym wymiarze wynoszącym 9 tygodni.

Zasiłek macierzyński za okres urlopu rodzicielskiego przysługujący po upływie powyższych okresów wynosi 60% podstawy wymiaru zasiłku.

Zasiłek macierzyński za okresy wszystkich wymienionych wyżej urlopów może również przysługiwać w wysokości 80% podstawy wymiaru, pod warunkiem jednak, że pracownica nie później niż w ciągu 21 dni po porodzie złoży pisemny wniosek o udzielenie po urlopie macierzyńskim albo urlopie na warunkach urlopu macierzyńskiego urlopu rodzicielskiego w pełnym wymiarze.

Podstawę wymiaru zasiłku macierzyńskiego stanowi przeciętne miesięczne wynagrodzenie wypłacone za okres 12 miesięcy kalendarzowych poprzedzających miesiąc, w którym powstała niezdolność do pracy, a jeżeli niezdolność do pracy powstała przed upływem 12 miesięcy zatrudnienia, podstawę wymiaru zasiłku macierzyńskiego stanowi przeciętne miesięczne wynagrodzenie za pełne miesiące kalendarzowe ubezpieczenia

Świadczenie rodzicielskie

Świadczenie to adresowane jest przede wszystkim do tej grupy osób, które nie są uprawnione do zasiłku macierzyńskiego lub uposażenia macierzyńskiego z tytułu urodzenia potomstwa. Będą to zatem przykładowo bezrobotni, studenci, osoby wykonujące pracę na podstawie umów cywilnoprawnych (umowy zlecenia, umowy o dzieło, umowy agencyjnej), czy też uczniowie szkół ponadpodstawowych, których status prawny w świetle orzecznictwa uznany został za zbliżony do statusu studenta.

Stosownie do [art. 17c ust. 3](#) ustawy o świadczeniach rodzinnych świadczenie rodzicielskie przysługuje przez okres:

- 1)** 52 tygodni – w przypadku urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie, przysposobienia jednego dziecka lub objęcia opieką jednego dziecka;
- 2)** 65 tygodni – w przypadku urodzenia dwojga dzieci przy jednym porodzie, przysposobienia dwojga dzieci lub objęcia opieką dwojga dzieci;
- 3)** 67 tygodni – w przypadku urodzenia trojga dzieci przy jednym porodzie, przysposobienia trojga dzieci lub objęcia opieką trojga dzieci;
- 4)** 69 tygodni – w przypadku urodzenia czworga dzieci przy jednym porodzie, przysposobienia czworga dzieci lub objęcia opieką czworga dzieci;
- 5)** 71 tygodni – w przypadku urodzenia pięciorga i więcej dzieci przy jednym porodzie, przysposobienia pięciorga i więcej dzieci lub objęcia opieką pięciorga i więcej dzieci.

Zasadniczo okresy przysługiwania świadczenia rodzicielskiego odpowiadają długości urlopu macierzyńskiego oraz urlopu rodzicielskiego, z którymi związane jest prawo do zasiłku macierzyńskiego i przysługują pracownicy – matce dziecka, a w przypadku zaprzestania korzystania – również ojcu dziecka lub członkom najbliższej rodziny w ramach kontynuacji prawa. Świadczenie rodzicielskie przysługuje od dnia porodu.

Świadczenie rodzicielskie przysługuje w wysokości 1000 zł miesięcznie, z zastrzeżeniem, iż, w razie urodzenia dziecka przez kobietę pobierającą zasiłek dla bezrobotnych świadczenie rodzicielskie przysługuje jednemu z rodziców w wysokości różnicy między kwotą świadczenia rodzicielskiego a kwotą pobieranego przez kobietę zasiłku dla bezrobotnych pomniejszonego o zaliczkę na podatek dochodowy od osób fizycznych. W świetle orzecznictwa fakt pobierania zasiłku przez osoby bezrobotne nie pozbawia ich prawa do uzyskania świadczeń rodzicielskich, jednak powyższa okoliczność ma wpływ na wysokość świadczenia rodzicielskiego, powoduje bowiem obniżenie kwoty należnego świadczenia o wysokość pobieranego zasiłku dla bezrobotnych.

Wysokość świadczenia rodzicielskiego została ustalona w kwocie 1000 zł, bez względu na liczbę urodzonych, a także bez względu na faktyczną sytuację materialną lub dochodową uprawnionego. Świadczenie rodzicielskie jest świadczeniem przysługującym niezależnie od kryterium dochodowego przyjmowanego na potrzeby ustalania innych uprawnień do świadczeń.

Jak trafnie wskazał Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach (Wyrok WSA w Gliwicach z 6.10.2021 r., II SA/GI 945/21) świadczenie rodzicielskie przysługuje matce dziecka. Bez znaczenia jest więc kwestia jej pełnoletności i ograniczonej zdolności do czynności prawnych, która uniemożliwia posiadanie władzy rodzicielskiej. Przyjęcie odmiennego stanowiska stanowiłoby naruszenie konstytucyjnej zasady równości i sprawiedliwości społecznej oraz byłoby przejawem dyskryminacji.

Zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka - becikowe

W przepisie [art. 15b ust. 1](#) ustawy o świadczeniach rodzinnych przewidziano finansowe wsparcie dla rodzin poprzez przyznanie jednorazowej zapomogi w wysokości **1.000 zł na jedno dziecko, z tytułu urodzenia się żywego dziecka**. Jednocześnie jednak, przyznanie tej pomocy zostało uzależnione od spełnienia warunku, polegającego na obowiązku pozostawania kobiety pod opieką medyczną nie później niż od 10 tygodnia ciąży do porodu. Jak sprecyzowano w przepisie [art. 15b ust. 6](#) ustawy pozostawanie pod opieką medyczną potwierdza się zaświadczeniem lekarskim lub zaświadczeniem wystawionym przez położną. Jednorazowa zapomoga przysługuje matce lub ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu albo opiekunowi faktycznemu dziecka, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty **1922,00 zł**.

Urodzenie martwe a poronienie

Zgodnie z treścią załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z 6 kwietnia 2020 r., w sprawie rodzajów, zakresu i wzorów dokumentacji medycznej oraz sposobu jej przetwarzania:

- **Poronieniem** określa się wydalenie lub wydobycie z ustroju matki płodu, który nie oddycha ani nie wykazuje żadnego innego znaku życia, jak czynność serca, tętnienie pępowiny lub wyraźne skurcze mięśni zależnych od woli, o ile nastąpiło to przed upływem 22. tygodnia ciąży (21 tygodni i 7 dni).
- **Urodzeniem martwym** określa się całkowite wydalenie lub wydobycie z ustroju matki płodu, o ile nastąpiło po upływie 22. tygodnia ciąży, który po takim wydaleniu lub wydobyciu nie oddycha ani nie wykazuje żadnego innego znaku życia, jak czynność serca, tętnienie pępowiny lub wyraźne skurcze mięśni zależnych od woli.

Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkim, za zwłoki uważa się ciała osób zmarłych i dzieci martwo urodzonych, bez względu na czas trwania ciąży. Ze zwłokami mamy do czynienia zatem nie tylko w sytuacji osób zmarłych, ale również dzieci martwo urodzonych. Zatem bez względu na czas trwania ciąży ciała dzieci poronionych uważane są za zwłoki ludzkie. A skoro tak, to znaczy, że mogą zostać pochowane i podlegają w tym zakresie ogólnym przepisom ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Procedura organizacji pochówku dziecka poronionego lub martwo urodzonego uzależniona jest – z punktu widzenia przepisów prawa polskiego – od tego, czy jego płeć została stwierdzona (jest znana bądź ustalona w badaniu genetycznym). Wśród dokumentów, które szpital winien wystawić osieroconym rodzicom, prawo wymienia kartę martwego urodzenia do wydania, której konieczne jest określenie płci dziecka (płeć dziecka, jeśli nie da się jej określić organoleptycznie, może być stwierdzona za pomocą badań genetycznych, problem jednak w tym, że takie badanie nie jest refundowane ze środków NFZ, skutkiem czego jego kosztami obciąża się rodziców pragnących poznać płeć swojego dziecka). Karta martwego urodzenia – a zatem i określenie płci – jest jednak konieczna do tego, aby dokonać zgłoszenia martwego urodzenia dziecka w Urzędzie Stanu Cywilnego (obok niej sporządza się również kartę zgonu). Karta taka, wypełniona przez lekarza, powinna być przekazana kierownikowi USC w terminie jednego dnia od daty jej sporządzenia. Rodzice natomiast, zgodnie z prawem, powinni dokonać zgłoszenia martwego urodzenia dziecka w ciągu trzech dni od dnia sporządzenia karty martwego urodzenia. Na tej podstawie, w dniu zgłoszenia urodzenia dziecka, sporządza się akt urodzenia. Co istotne, akt taki sporządza się również w przypadku urodzenia dziecka martwego, dokonując w nim adnotacji, że dziecko urodziło się martwe. Ów akt zastępuje wówczas akt zgonu, którego się nie sporządza. Otrzymany wówczas z USC akt urodzenia staje się podstawą dalszych działań i uprawnień, mianowicie pochowania ciała dziecka, otrzymania zasiłku pogrzebowego z ZUS oraz urlopu i zasiłku macierzyńskiego. Niestety, jak wyżej wspomniano, w świetle aktualnych norm prawa sporządzenie aktu urodzenia (z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe) jest możliwe tylko na podstawie wcześniejszego wystawienia karty martwego urodzenia, a podstawą sporządzenia tejże jest ustalenie płci dziecka. W tym miejscu należy jeszcze wskazać, że poznanie płci dziecka, a co za tym idzie wystawienie karty martwego urodzenia i w konsekwencji aktu urodzenia, daje rodzicom możliwość uzyskania świadczeń socjalnych. I tak po pierwsze, tym, którzy zdecydują się pochować swoje dziecko, przysługuje zasiłek pogrzebowy w wysokości 4000 zł. niezależnie od faktycznie poniesionych kosztów pogrzebu, o którego wypłatę można ubiegać się w ciągu 12 miesięcy od dnia poronienia. Warto zaznaczyć, że osieroceni rodzice, którzy nie otrzymali w szpitalu karty martwego urodzenia z racji braku możliwości określenia płci dziecka lub odmowy sfinansowania badań genetycznych, mają prawo prosić o wydanie karty zgonu, przynajmniej w części przeznaczony dla administracji cmentarza. Na jej podstawie wolno rozpocząć organizację pogrzebu z tym, że koszty pochówku rodzice będą musieli pokryć samodzielnie, nie przysługuje im bowiem zasiłek pogrzebowy. Osierocona matka nie otrzyma także urlopu macierzyńskiego oraz związanego z nim zasiłku macierzyńskiego.

Kinga Hanusek-Bąk, Radca prawny